IL-MALTI

QARI LI TOHROĠ IL-GHAQDA TAL-KITTIEBA TAL-MALTI

MARZU 1956

It-Tagħlim tal-Malti

KEMM ilu jinkiteb il-Malti, jiġifieri minn xi mitejn u ħamsin sena 'l hawn — b'kitba li nsibuha f'manuskritti jew stampata — qatt ma nħass il-bżonn li l-Malti nitgħallmuh skond ma titlob is-sengħa ta' l-iskola daqs kemm mindu l-Malti daħal fl-amministrazzjoni, fil-qrati, fl-iskejjel u fl-Università, jiġifieri minn xi għoxrin sena 'l hawn.

Iżda, nistgħu ngħidu illi l-Malti fl-isvilupp skolastiku tiegħu l-lum laħaq dak il-livell li jmissu laħaq? — Minn mindu nħolqot il-"Għaqda", li qajmet rivoluzzjoni sħiħa fil-kitba Maltija b'alfabet u b'ortografija li l-lum hija fl-użu uffiċjali, skolastiku, letterarju u ġornalistiku, minn mindu l-bibien ta' l-iskejjel governativi u ta' l-università nfetħu għat-tagħlim tal-Ilsien Malti fuq sistema grammatikali u didattika magħrufa u użata f'dawn l-aħħar għoxrin sena, il-Malti baqa' miexi bi qlugħ miftuħa f'baħar li ma nistgħux ngħidu li dejjem kien għalkollox sabiħ, il-għaliex 'l hawn u 'l hinn xi riħ kuntrarju ġie li fixklu fil-mixja tiegħu u l-mewġ ġie li heddet li jħebb għad-dgħajsa tiegħu.

Il-"Għaqda", li l-lum tista' tgħid hija bil-jedd kollu l-avangwardja tal-Lsien Malti, baqgħet b'għajnejha miftuħa biex ma tħallix illi l-Lsien Malti jitlef mill-progress u ġieħ tiegħu, u l-ewwel ma fettxet illi barra milli tħeġġeġ il-kittieba żgħażagħ u xjuħ biex ikattru u jorqmu l-kitba letterarja Maltija, qabel xejn u fuq kollox—ħaġa li tagħmel mill-ħajja fondamentali tal-kitba Maltija—tħeġġeġ ukoll it-"tagħlim" tal-Malti fuq sistema ortografika u grammatikali soda. F'hekk nibżgħu illi l-Malti 'l hawn u 'l hinn maż-żmien ġie li tilef mill-importanza pedagoġika tiegħu b'tagħlim u metodi li dehru ftit u xejn superfiċjali bil-pretest li ma jitgħabbiex il-moħħ tal-ġenerazzjoni li tielgħa, li fih il-fakultajiet mentali, għat-tagħlim f'daqqa ta' materji oħra, huma limitati. U din hi l-ħtija li l-Malti għadu ma laħaqx sewwa dik il-perfezzjoni ta' kitba li wieħed għandu jistenna minn xi

studenti, li, għalkemm tkaxkru sakemm għaddew mill-għatba ta' l-Università, baqgħu għajjiena. Din hi l-ħtija wkoll li minn xi snin 'il hawn oħrajn li ħarġu minn xi skejjel ma wrewx li l-Malti jafuh grammatikalment sewwa bħal oħrajn li qabel kienu tgħallmuh fuq prinċipji u metodi iżjed razzjonali minn tal-lum.

Aħna nafu illi l-lum l-istudent hu mgħobbi bi studji oħra li jiħtieġlu jilħaq magħhom ukoll, studji li huma ta' importanza kbira, iżda sew għal dawk li 'l quddiem ma jkollhomx bżonn ħlief jinqdew bil-Malti, kemm għal dawk li, barra mill-Malti, jiħtieġu għal finijiet industrjali, tekniċi jew professjonali jkunu jafu sewwa bl-Ingliż, kif ukoll xi lsien barrani ieħor, il-Malti l-lum jiħtieġ li jkunu jafuh skond ma jixraq sew bħala mezz ta' tagħlim tekniku, reliġjuż, didattiku għat-tagħlim ta' ilsna oħra, kemm bħala lsien uffiċjali fil-qrati u f'dokumenti legali u kummerċjali u għal xi korrispondenza familjari, jew għal xi qari utili, l-iktar għal dawk li ma jafux ħlief bil-lsien Malti.

Sakemm il-Malta kien fil-bidu tal-ħajja letterarja u uffiċjali tiegħu kienet ħaġa ta' min jagħdirha li avukat, nutar, skrivan, eċċ., ma jkunx jaf jikteb il-Malti kif jixraq, iżda l-lum li l-Malti ilu fl-iskejjel għal madwar għoxrin sena huwa għajb kbir li l-Malti għadu jinkiteb ħażin ukoll minn nies li ma ilhomx li ħarġu mill-Iskejjel.

Mat-tnax-il sena ilu f'editorjal ta' "Il-Malti" kien hemm xi osservazzjonijiet fuq it-tagħlim tal-Malti fl-iskejjel li fihom kien jidher li wkoll sa minn dik il-ħabta t-tagħlim tal-Malti kien qed jitnaqqas mill-importanza tiegħu. Ma jidhrilniex li għandna ntennu b'paragrafu b'paragrafu dak li ntqal fuq hekk f'dan l-editorjal għax nibżgħu li nħammru iżjed minn wiċċ wieħed. Intennu biss xi osservazzjoni żgħira li tista' żżid mal-piż ta' kliemna. F'wieħed mill-paragrafi kien intqal: Nistgħu ngħidu li aħna issa mexjin fuq art soda, li minn waqt għal ieħor saqajna ma jirfsux fuq biċċa art qarrieqa li titfagħna ġewwa xi dagħbien għalkemm it-triq tidher watja u sħiħa? — Għad illi sakemm ilħaqna f'tarf ta' triq li minnha telgħin għal fuq il-għolja tal-Lsien Malti aħna għalibna x-xkiel ta' bosta ħotob u ħofor u rdum...... u l-Lsien Malti sab ruħu mqiegħed ma' ġenb il-għamara ta' ilsna wisq ixjeħ minnu bħala ilsna skolastiċi u akkademiċi, aħna m'għandniex nitqarrqu b'dik il-qagħda hekk sabiħa tal-Malti, il-għaliex jekk iktarx iċ-ċirkostanzi politiċi setgħu fetħu t-triq lill-Malti

biex jitwettaq fil-qagħda tiegħu tal-lum, ċirkustanzi oħra jistgħu dlonk jinbtu—u kif jidher qegħdin bil-ħajra li jinbtu—bil-ħsieb li jwarrbu l-Malti mill-qagħda sabiħa li fiha jinsab, billi jibdew inaqqsulu xi jedd mill-iċken skejjel u jispiċċaw biex bil-ftit il-ftit...... ilewtuh il barra mill-bibien ta' skejjel oħra, skejjel sekondarji u klassijiet Universitarji.

Aħna nittamaw li dana ma jiġrix, iżda biex ma jiġrix jinħtieġ nftħu għajnejna u nilqgħu ruħna fil-waqt.

Il-lum aħna mill-banda tagħna nistgħu ntennu l-biċċa l-kbira li ntqal f'dak l-editorjal għaliex milli jidher it-tehdida flok ma naqset qiegħda tikber u għalhekk jinħtieġ li aħna nilqgħu l-periklu billi l-ewwelnett nuru l-ħtieġa illi t-tagħlim tal-Malti għandu jinbeda *fuq metodu ta' tagħlim sod mibni fuq pedamenti grammatikali li fil-Malti huma l-qofol ta' kitba tajba.*

— A. Cremona